

МІЖНАРОДНИЙ МАРКЕТИНГ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТА ДЕРЖАВНІ РЕГУЛЯТОРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті досліджується актуальна проблема світового ринкового господарства, міжнародного маркетингу зовнішньої торгівлі, економічних відносин та підходи економічної регіональної співпраці України з Польщею та іншими країнами.

Ключові слова: глобалізація, економічні проблеми, торгівля, світовий розвиток, світове господарство, глобалізація ринків, міжнародна освіта.

Рис. 3. Табл. 1. Літ. 12.

Актуальність проблеми. В сучасних умовах економіка кожної країни залежить від її участі в світових економічних відносинах, ступеня її інтеграції у світове господарство. Економічні відносини між країнами не обмежуються зовнішньою торгівлею та товарооборотом, а включають також переміщення капіталу, валютні операції, міграцію робочої сили, науково-технічний обмін.

Особливістю міжнародної економіки є те, що, практично, всі країни світу взаємодіють одна з одною в політичній, правовій, економічній сферах. І лише деякі країни діють в умовах державної *автаркії* – замкнутої національної економіки, зазначає В. Кулішов [6, 467].

В умовах зростаючої глобалізації, на думку багатьох вчених, головна проблема – нестача належного регулювання руху капіталів, як тепер повинно бути жорстким. В нинішніх умовах чинник глобалізації набув вагомого значення і жодний уряд жодної країни не може врахувати його, уряди неспроможні чинити опір швидким коливанням міжнародних потоків самостійно, зазначають І. Михасюк та З. Мальський [8].

Сучасна ринкова економіка, яка вимагає глибоких змін у державі, висуває перед суспільством важливу педагогічну проблему формування економічної культури молоді, її підготовки до трудової діяльності та входження до конкурентної ринкової економіки із відповідним рівнем професійних компетенцій, включаючи діловий етикет та культуру спілкування особистості в підприємницькій діяльності, зазначає Н. Примаченко [9].

Мета статті. Розкрити сутність, основні тенденції, закономірності та особливості функціонування міжнародного маркетингу в зовнішній торгівлі та зовнішньоекономічної політики на економічні процеси, які проходять між державами і регіонами світу, впливаючи на освітню систему людського процесу.

Аналіз останніх публікацій. Проблемі світового господарства та міжнародній економіці, міжнародному маркетингу та вивчення цього курсу у ВНЗ присвячено значну кількість навчально-методичних посібників, які розкривають питання про: Вивчення в загальноосвітніх школах, ліцеях, та коледжах сутності держави в ринковій економіці – В.М. Мадзігон; Глобалізація і євро регіоналізація – І.Р. Михасюк; Регіональна економічна політика – І. Михасюк, М. Мальський [8]; Міжнародних економічних відносин – В.В. Козик; Економіка зарубіжних країн – Ю. Козак; Мировая экономика – В.К. Ломакин [7], Міжнародний маркетинг – М.В. Вачевський [2], Міжнародне економічне право – І.І. Дахно [3], Основи економічної теорії – В. Кулішов [6], та інші.

Виклад основного матеріалу. *Зовнішньоекономічна діяльність держави* включає в себе широкий комплекс торговельних, виробничих, науково-технічних, фінансових зв'язків між державами, що приводить до обміну економічними ресурсами, спільної економічної діяльності та інших економічних відносин.

Важливу роль у зовнішньоекономічній діяльності держави відіграє зовнішня торгівля, яка складається з експорту та імпорту товарів і в сукупності представляє собою *міжнародну торгівлю*. Міжнародна торгівля є засобом, за допомогою якого держави можуть розвивати спеціалізацію, підвищувати продуктивність своїх ресурсів і таким чином збільшувати загальний обсяг виробництва [10].

У міжнародній торгівлі кожна країна намагається реалізувати свої об'єктивні переваги. Ці переваги прийнято ділити на дві групи – *“абсолютні” та “відносні”* (порівняльні).

Абсолютні переваги, розробником яких є англійський економіст А. Сміт – це сукупність унікальних природно – кліматичних, сировинних та трудових ресурсів, якими володіє держава, тобто, є *“монополістом”* у своїй сфері, що і

МІЖНАРОДНИЙ МАРКЕТИНГ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТА ДЕРЖАВНІ РЕГУЛЯТОРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

визначає напрямок “природної” спеціалізації її виробництва в системі міжнародного розподілу праці.

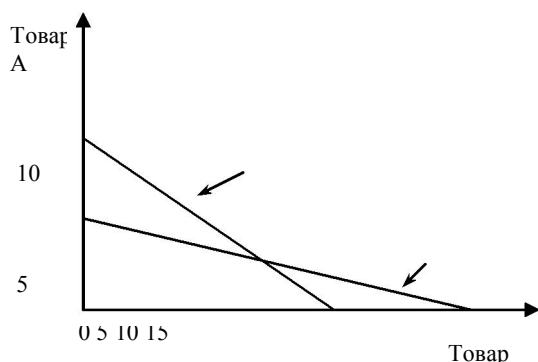

Рис. 1. Криві відносних переваг

Спеціалізація держави на окремих галузях економіки здійснюється у відповідності із *принципом (теорією) відносних переваг*, автором якої є англійський економіст Д. Рікардо. Ці переваги обумовлені не унікальністю умов виробництва в даній державі, а співставленням величин альтернативної вартості виготовлення однорідної продукції в різних країнах. Тому відносні переваги ще називають “порівняльними перевагами”.

Розглянемо відносні переваги на прикладі виробництва товарів А і В у двох країнах з різною альтернативною вартістю. Так, у першій країні можна виробити 5 одиниць товару А або 15 одиниць товару В, тобто, альтернативна одиниця товару А дорівнює трьом одиницям товару В, а в другій країні можна виробити 10 одиниць товару А або 5 одиниць товару В, тобто, альтернативна вартість одиниці товару А дорівнює 0,5 одиниці товару В. Отже, ми маємо показники виробництва:

"перша країна"	"друга країна"
$1A = 3B$	$1A = 0,5B$
$1B = 1/3A$	$1B = 2A$

Це свідчить про те, що на виробництво товару А вигідніше спеціалізуватися другій країні. Що стосується товару В, то тут відносні переваги за першою країною. Одержані результати проілюструємо графіком виробничих можливостей (рис. 1.), поєднавши при цьому альтернативні вартості виробництва товарів А і В в кожній країні.

Отже, з теорії відносної переваги випливає, що в основі міжнародної торгівлі лежать відмінності між країнами у відносних витратах (теорія Хекшера-Оліна та М. Портера), а тому більшість країн спираються на свої відносні переваги.

В Україні так і Польщі зовнішньоекономічна політика регулюється урядом та Національним банком з метою максимальної реалізації національних конкурентних переваг на світових ринках та збільшення (зберігання) національного багатства. До основних інструментів зовнішньоекономічної політики відносять:

- *політику протекціонізму* – заходи державного впливу на регулювання експортно-імпорتنих операцій завдяки встановленню тарифів, квот, експортних субсидій. Найпоширенішим знаряддям політики протекціонізму є квоти (глобальні, групові, індивідуальні) та мито, яке поділяють на: адвалерне, специфічне, комбіноване;

- *політику валютного курсу*. Загалом, вищезазначені інструменти можна віднести до фіскальних та монетарних, але жоден із цих інструментів зовнішньоекономічної діяльності не дає позитивного ефекту у чистому вигляді – ні повна закритість національної економіки, ні повна її лібералізація, ні плаваючий обмінний валютний курс, ні жорсткий. У кожному окремому випадку необхідно враховувати стан та кон'юнктуру як національної економіки, так і її зовнішнього оточення – світової економіки. Тому, у практиці проведення зовнішньоекономічної діяльності держави можна бачити комбінацію двох напрямків – політики протекціонізму та фрітредерства.

Результати всієї зовнішньоекономічної діяльності країни за рік оцінюють по її *платіжному балансу*. Платіжний баланс є важливим показником і інструментом, який дозволяє оцінити ступінь можливої участі країни в світовій торгівлі, міжнародних економічних зв'язках, встановити її платоспроможність. *Платіжний баланс* – макроекономічна модель, яка інформує про стан зовнішньоекономічних потоків товарів, послуг, капіталу в операціях, які здійснюються між економічними агентами національної економіки та економіки інших країн світу. Таким чином, платіжний баланс можна характеризувати як зовнішньоекономічний або валютний бюджет держави, обрахований у відповідності з його реальними доходами і видатками, які обумовлені зовнішньоекономічними зв'язками. За формою складання платіжний баланс визначається як статистичний звіт за певний період, у якому в агрегованому вигляді відображені всі економічні операції між резидентами та нерезидентами.

Складовою частиною платіжного балансу є *торговельний баланс*, який визначається у вигляді різниці між вартістю експорту і імпорту товарів. До платіжного балансу включають всі

МІЖНАРОДНИЙ МАРКЕТИНГ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТА ДЕРЖАВНІ РЕГУЛЯТОРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

основні статті, які характеризують надходження (кредит) та видатки (дебіт) грошових коштів по лінії зовнішньоекономічних зв'язків. Різниця між кредитом та дебітом показує результати зовнішньоекономічної діяльності держави – сальдо (залишок) торговельного балансу, який може бути позитивним або від'ємним (зовнішньоторговельний дефіцит) [6].

Платіжний баланс, крім торговельного балансу, включає баланс експорту та імпорту послуг (наприклад, транспортних, туристичних, страхових), а також чисті доходи від інвестицій – надлишок одержаних країною платежів по відсотках і дивідендах над виплатами іноземному капіталу.

У платіжному балансі фіксуються чисті грошові перекази – допомога іншим державам, пенсії громадян, які проживають за кордоном, але є громадянами цієї країни, грошові перекази населення закордонним рідним – *трансферти*. Трансферти представляють некомпенсовану передачу Україні матеріальних і фінансових цінностей з-за кордону. В платіжному балансі розрізняють поточні і капітальні трансферти.

Баланс по поточних операціях і баланс руху капіталів взаємопов'язані між собою. Дефіцит балансу по поточних операціях покривається, в основному, за рахунок припливу капіталів, а позитивне сальдо балансу по поточних операціях супроводжується відтоком капіталів внаслідок купівлі на надлишкові кошти нерухомості за кордоном або надання позички іноземним державам.

Різниця між кредитними і дебіторськими проводками, які створюються в результаті тимчасових та вартісних розбіжностей, називається "*чисті помилки (похибки) та упущення*".

Платіжний баланс держави може бути: *активним* (знак "плюс") – це експорт товарів та послуг, одержані доходи і трансферти, зменшення фінансових активів, збільшення зобов'язань; *пасивним* (знак "мінус") – це імпорт товарів та послуг, оплачені доходи і трансферти, зростання фінансових активів, зменшення зобов'язань.

Третя і остання частина платіжного балансу в Україні є офіційні резерви (активи) іноземної валюти (валютні резерви), які знаходяться у розпорядженні Національного банку. Якщо держава на зовнішній торгівлі та фінансових операціях витрчала валюти більше, ніж заробляла, то недостатня сума може бути отримана лише за рахунок коштів, які знаходяться в Національному банку. Таким чином, скорочення резервів іноземної валюти в НБУ свідчатиме про

розмір дефіциту платіжного балансу держави, а зростання резервів – про позитивне сальдо платіжного балансу, міжнародної валютної системи.

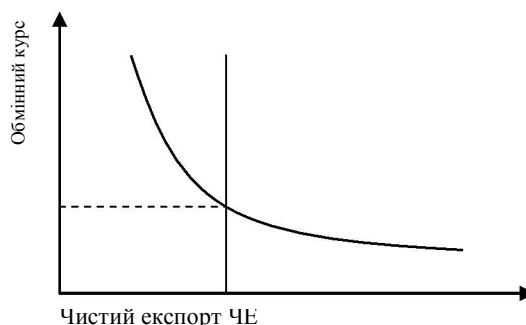

Рис. 2. Функція чистого експорту

Функціонування світового господарства неможливе без належної системи валютних, тобто грошових відносин між країнами.

Міжнародні валютні відносини – це економічні відносини, пов'язані з функціонуванням національних валют на світовому ринку, грошовим обслуговуванням товарообміну та господарських зв'язків між країнами, використанням валюти як платіжних коштів та кредиту. Валютні відносини можна характеризувати як грошову форму зовнішньоекономічних зв'язків, а самі відносини залежать від конвертованості валюти країни. Валюта в залежності від конвертованості поділяється на *вільноконвертовану, частково конвертовану та неконвертовану (замкнуту)*.

Міжнародна торгівля товарами, послугами, міждержавний рух капіталу нерозривно пов'язані з обміном валют. Для забезпечення еквівалентності обміну між країнами встановлюється *валютний курс*, у вигляді співвідношення між національною та іноземною валютами, (тобто, це вартість національної валюти, визначена у вартості іноземної валюти). Отже, обмінний курс ($ЧЕ_0$) є функцією чистого експорту, тобто $ЧЕ = ЧЕ(0)$ (рис. 2.), і поділяється на *національний обмінний курс*, який визначається споживчим кошиком (відношення вартості національної одиниці до вартості іноземної валюти) і *реальний валютний курс*, який визначається відносною ціною аналогічних товарів, вироблених в двох країнах. Реальний валютний курс характеризує пропорції обміну товарів двох країн, тому його інколи називають *умовами торгівлі*.

Валютний курс відображає купівельну спроможність валюти на даний період, тобто, це кількість товарів та послуг, які можна обміняти

МІЖНАРОДНИЙ МАРКЕТИНГ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТА ДЕРЖАВНІ РЕГУЛЯТОРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

на одиницю грошей. Встановлення валютного курсу називається його *котируванням*. Котирування може бути *ринковою* і *офіційною*. *Ринковий курс* (ціна) валюти формується в результаті попиту та пропозиції на валютному ринку, а *офіційний курс* установлюється Національним банком країни. Існує два способи становлення системи валютних курсів:

- перший – це система гнучких або плаваючих валютних курсів, при яких курси обміну національних валют визначаються попитом та пропозицією;

- другий – це система жорсткого фіксованого валютного курсу, при якому зміні валютних курсів в результаті коливання попиту та пропозиції перешкоджає державне втручання у функціонування валютних ринків.

У залежності від ситуації на валютному ринку, може відбуватися як зниження валютного курсу національних грошей – *девальвація*, так і підвищення курсу національної валюти – *ревальвація*.

Класифікацію видів валютного курсу показано в табл. 1.

У випадку із валютними курсами, на курс національної валюти буде впливати зміна попиту та пропозиції не тільки на національну, але і на іноземну валюту. Так, при зростанні попиту на іноземну валюту ціна на національну валюту (тобто, її курс) буде знижуватися при незмінній відсотковій ставці, а зменшення попиту на іноземну валюту буде підвищувати курс національної валюти. І навпаки, зростання пропозиції іноземної валюти буде підвищувати курс національної, а зниження пропозиції національної валюти при незмінному на неї попиту і незмінній вітчизняній відсотковій ставці, буде знижувати курс національної валюти. Останню властивість часто використовують для регулювання валютного курсу за допомогою *валютних інтервенцій*.

Отже, тепер ми можемо проаналізувати вплив внутрішньої відсоткової ставки на світову відсоткову ставку і навпаки (рис. 3.). Так, якщо рівноважна відсоткова ставка у великій відкритій економіці вища від рівноважної відсоткової ставки у малій відкритій економіці, то це свідчить про те, що дохід на капітал у відкритій економіці вищий,

Таблиця 1.

Класифікація видів валютного курсу

Критерії	Види валютного курсу
1. Спосіб фіксації	Плаваючий; Фіксований; Змішаний
2. Спосіб розрахунку	Паритетний; Фактичний
3. Вид угод	Строкові угоди; Спот-угоди; Своп-угоди
4. Спосіб установлення	Офіційний; Неофіційний
5. Відношення до паритету купівельної спроможності валют	Завищений; Занижений; Паритетний
6. Відношення до учасників угоди	Курс купівлі; Курс продажу; Середній курс
7. З урахуванням інфляції	Реальний; Номінальний
8. За способом продажу	Курс готівкового продажу; Курс безготівкового продажу; Оптовий курс обміну валют; Банкотний

Таким чином, якщо відбувається зміна вартості грошей на внутрішньому ринку, в результаті зміни попиту на гроші під впливом зміни доходу, це буде справляти прямо пропорційний вплив на зміну курсу валют. Це ж можна говорити і про вплив на курс зміни грошової пропозиції. Так, при зростанні пропозиції національної валюти знижується відсоткова ставка на ринку позичкових коштів і, відповідно, знижується валютний курс національної валюти. І, навпаки, при зменшенні пропозиції національної валюти відсоткова ставка, як вартість грошей на внутрішньому ринку, зростає, що призводить до зростання ціни на валютних ринках, тобто, до зростання валютного курсу [12].

ніж у малій відкритій національній економіці (рис. 3.а.). В цьому випадку капітали із малої економіки попливуть за кордон, що викличе зменшення пропозиції грошей в національній економіці та змістить криву ЛГ вліво.

Процес перетоку капіталів зупиниться, коли криві ЛГ і ІЗ моделі національної економіки зустрінуться на рівні світової відсоткової ставки, тобто, коли світова і національна відсоткова ставка зрівняються.

На рис.3.б. світова рівноважна відсоткова ставка знаходиться нижче від національної рівноважної відсоткової ставки, а це свідчить, що доходи на капітал у національній економіці вищі від аналогічних доходів у великій економіці. Більш

**МІЖНАРОДНИЙ МАРКЕТИНГ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ
ТА ДЕРЖАВНІ РЕГУЛЯТОРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ**

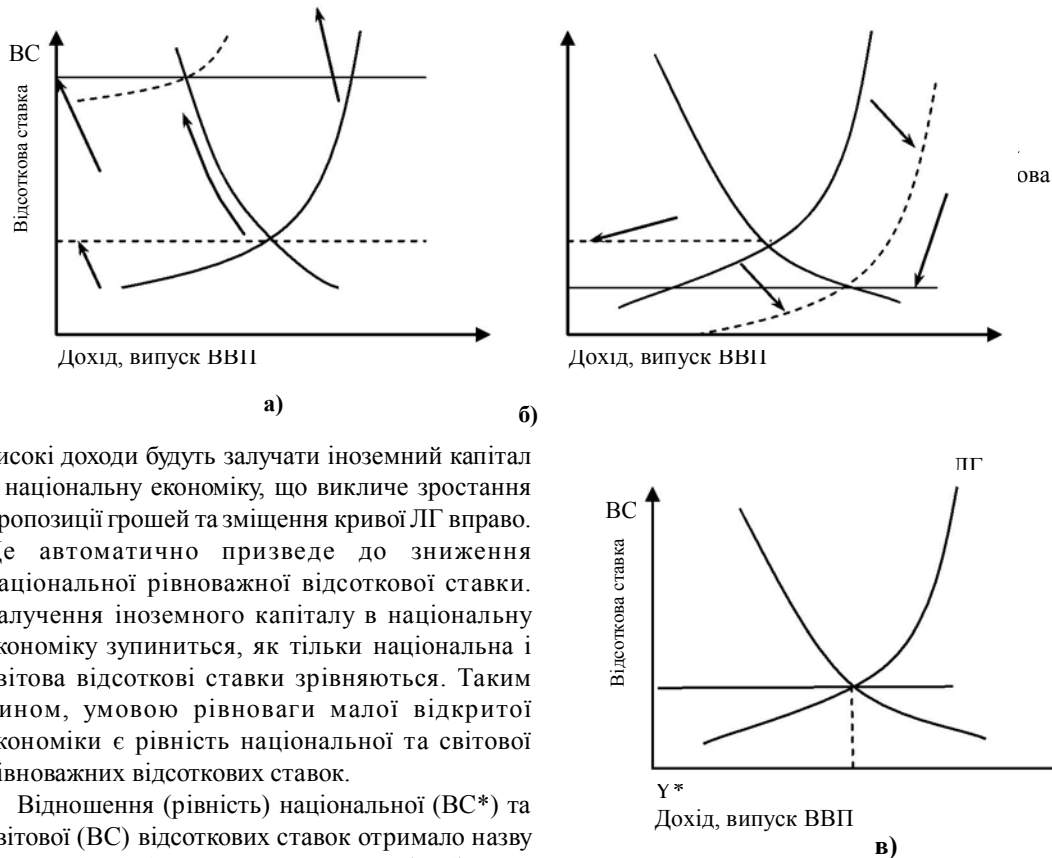

Рис. 3. Модель Мандела-Флемінга

високі доходи будуть залучати іноземний капітал в національну економіку, що викличе зростання пропозиції грошей та зміщення кривої ЛГ вправо. Це автоматично призведе до зниження національної рівноважної відсоткової ставки. Залучення іноземного капіталу в національну економіку зупиниться, як тільки національна і світова відсоткові ставки зрівняються. Таким чином, умовою рівноваги малої відкритої економіки є рівність національної та світової рівноважних відсоткових ставок.

Відношення (рівність) національної (BC*) та світової (BC) відсоткових ставок отримало назву *рівняння мобільності капіталу (МК)*, яке виникає у випадку відсутності обмежень на переміщення капіталу. Отримане рівняння (BC*=BC) свідчить, що мала відкрита економіка не впливає на рівень світової відсоткової ставки.

У відкритій економіці, в умовах повної мобільності капіталу діє механізм, який дозволяє забезпечити *потрібну рівновагу*, за рахунок корективки поточного значення валютного курсу (рис. 3.в.). Рівновага у відкритій економіці в умовах мобільності капіталу встановлюється перетином кривих ЛГ, ІЗ₀, МК в одній точці.

Отже, якщо кожна із країн бажає мати позитивне сальдо, за різних відсоткових ставок, особливо в умовах довгострокового економічного співробітництва двох і більше країн, вони використовують *закон єдиної ціни*, або валютних паритетів, що будуть відповідати реальним обмінним курсам та регулюватимуть курси національних валют.

Способи визначення валютного курсу змінювалися протягом усього часу. Так, до 30-х років XIX століття більшість країн пов'язували *вартість валюти* з її золотим вмістом – *“золотим стандартом”*. На зміну “золотому стандарту” прийшла система регульованих

пов'язаних валютних курсів, прийнята у 1944 році в Бреттон-Вудсе (США), де був установлений твердий валютний курс, в основному, у доларах США, а сама система припинила своє існування у 1970 році у зв'язку із кризою в економіці США.

Із квітня 1978 р. діє Ямайська валютна система – система регульованих, плаваючих валютних курсів, яка діє до теперішнього часу. В країнах ОПЕК, які “прив'язали” курси своїх валют до ціни на нафту, діє режим спеціального курсу. У Європі була створена Європейська валютна система (березень 1979 р.), де режим валютних курсів був заснований на спільному регулюванні валют у формі “європейської валютної змії” в установлених межах взаємних коливань (+/-2,25% від центрального курсу). “Валютна змія”, або змія в тунелі – крива, яка описує спільні коливання курсів валют країн Європейської спільноти відносно курсів інших валют, які не ввійшли до даної валютної системи. На основі рішення Маастріхтської зустрічі (грудень 1996 р.) більшість країн цього об'єднання з 1 січня 1999 р. перейшли на єдину валюту – євро, спочатку у

**МІЖНАРОДНИЙ МАРКЕТИНГ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ
ТА ДЕРЖАВНІ РЕГУЛЯТОРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ**

безготівкових операціях, а з січня 2002 року введені готівкові розрахунки [11].

Сучасна світова валютна система стоїть на порозі серйозних змін, основними причинами яких є:

- поява якісно нового виду грошей – електронних;
- витіснення золота із структури міжнародних резервів;
- азіатська світова фінансова криза (1997 р.) зажадала недопущення у майбутньому подібних кризових явищ.

Висновки. Світове господарство – це сукупність національних господарств та економічних зв'язків, які функціонують на міжнародному рівні, метою яких є випуск продукції світових зразків і об'єднання сил країн для розв'язання глобальних проблем міжнародної торгівлі та міжнародних відносин регулювання валютних курсів.

Міжнародна торгівля та міжнародні відносини це складаний процес взаємовідносин на світовому ринку, вимагають твердого курсу національної валюти. Конвертованість є абсолютною необхідністю для забезпечення процесу стабілізації економіки, її структурної перебудови, подолання кризи платіжного балансу, інтеграції у світове господарство. Без конвертованості ці питання взагалі не можуть бути вирішені.

1. Булатова А.С. *Мировая экономика. Учебник.*//А. Булатова. – М.: Экономист, 2005. – 734 с.

2. Вачевський М.В. *Маркетинг формування професійної компетенції. Підручник.*// М. Вачевський. – К.: Професіонал, 2005. – 512 с.

3. Дахно І.І., Бовтрук Ю.А. *Міжнародна економіка.*// І. Дахно, Ю. Бовтрук. – К.: МАУП. – 2002. – 216 с.

4. Єрмошенко М.М. *Менеджмент. Посібник.*// М. Єрмошенко. – К.: НАУ. 2006. – 656 с.

5. Козак Ю.Г., Ковалевський В.В., Рженішевський К.І. *Економіка зарубіжних країн. Навчальний посібник.* – К.: ЦУЛ, 2003. – 352 с.

6. Кулішов В.В. *Основи економічної теорії. Підручник.*// В. Кулішова. – Львів. “Магнолія”, 2006. – 516 с.

7. Ломакин В.К. *Мировая экономика: учебник для вузов.*// В. Ломакин – М.: ЮНИТИ, 2000. – 727 с.

8. Михасюк І.Р., Мальський М.З. *Основи глобальних економічних відносин. Львів-Жешув.* – 2003. – 192 с.

9. Примаченко Н.М. *Формування маркетингової культури у майбутніх вчителів технологій у процесі навчання основ підприємництва. Монографія.*//Н. Примаченко. – Дрогобич. Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2011. – 218 с.

10. Урбанець М. *Галузева та територіальна структура державної політики розвитку галузей міжнародної економіки та міжнародна освіта XXI столітті.*// М. Урбанець./ Молодь і ринок. – 2012. – №3(86).

11. Урбанець М. *Глобальні економічні проблеми та перспективи торговельних відносин України з Польщею.* //М. Урбанець./ Молодь і ринок. – 2012. – №2(85). – С. 14 – 18.

12. Чужиков В.І. *Економіка зарубіжних країн. Навч. посібник.* //В. Чужиков. – К.: КНЕУ, 2005. – 308 с.

Стаття надійшла до редакції 30.04.2012

“Истинна розкіш у житті цьому - на одну лишень волю Господню покладатися”.

Дмитро Пуптало
церковний діяч, вчений, письменник і проповідник, богослов.
“Лік духовний”

“Ще, що створюється ціною найбільших зусиль, повинно виглядати як таке, що створюється швидко, майже без зусиль, з усією легкістю, наперекір правді”.

Мікеланджело Бунаротті
поет

